

Ressursoversikt: Lærevansker, Nevrodiversitet & Tilgjengelig Utdanning

Dette dokumentet gir en samlet oversikt over nasjonale og internasjonale ressurser innenfor lærevansker, nevrodiversitet, traumeinformert pedagogikk og universell utforming i høyere utdanning. Her finner utdanningspersonell, rådgivere og beslutningstakere i Norge et faglig fundert referanseverk med lenker til mer enn 50 institusjoner og fagkilder globalt.

Norske ressurser

NAV, Dysleksi Norge og SMS-ordningen

Faglig påfyll

Traumepedagogikk, Peyton-metoden og EMT

Internasjonale UH-ressurser

30+ universiteter globalt med tilretteleggingstjenester

Innholdsfortegnelse

Dokumentet er organisert i fire hoveddeler. Bruk oversikten nedenfor til å navigere til den delen som er mest relevant for ditt arbeid. Hver seksjon inneholder direkte lenker, kortfattede beskrivelser og faglige anbefalinger.

01

Norske støtteordninger

NAV hjelpemidler, Dysleksi Norge og Studier med støtte (SMS)

02

Traumeinformert pedagogikk

Internasjonale guider og forskningsbaserte ressurser fra Education Northwest, UNC, UO og McMaster

03

Peyton 4-stegsmetode & EMT

Vitenskapelig dokumentasjon og metaanalyser for prosedureopplæring og feilhåndtering

04

Globale universitetsressurser

Mer enn 50 universiteter i USA, Europa, Australia, Asia og Afrika med tilgjengelighetstjenester

Norske Støtteordninger: NAV, Dysleksi Norge & SMS

Norge har et solid nasjonalt rammeverk for studenter og arbeidstakere med lese- og skrivevansker eller andre lærevansker. NAV administrerer hjelpemidler og tilrettelegging, Dysleksi Norge er en uavhengig interesseorganisasjon med faglig tyngde, og ordningen Studier med støtte (SMS) gir målrettet hjelp til studenter med særlige behov. Alle tjenestene er gratis tilgjengelige og kan kombineres.

NAV – Lese- og skrivevansker

Informasjon om hjelpemidler og tilrettelegging for personer med lese- og skrivevansker. Dekker alt fra tekniske hjelpemidler til veiledning om rettigheter i utdanning og arbeidsliv.

www.nav.no/lese-skrive-vansker

NAV – Hjelpemidler (kontakt/ansvar)

Oversikt over NAVs hjelpemiddelsentraler, ansvarsfordeling og kontaktinformasjon. Hjelpemiddelsentralene er regionale kompetansesentre som hjelper med utredning og utlån av hjelpemidler.

www.nav.no/kontaktoss

Dysleksi Norge – Rettigheter & hjelpemidler

Dysleksi Norge tilbyr en grundig oversikt over rettigheter for studenter med dysleksi og andre lærevansker, inkludert tilgang til hjelpemidler, særordninger ved eksamen og klagemuligheter.

dysleksinorge.no/hjelpemidler-rettigheter

Studier med støtte (SMS) – NAV

SMS er en NAV-ordning som gir studenter med nedsatt funksjonsevne mulighet til å motta arbeidsavklaringspenger (AAP) mens de tar høyere utdanning. Et viktig virkemiddel for inkludering i høyere utdanning.

www.nav.no/studier-med-stotte

Ytterligere norske og nordiske ressurser

I tillegg til de sentrale NAV-tjenestene og Dysleksi Norge finnes det flere viktige norske og nordiske ressurser for fagpersonell som arbeider med tilrettelegging og nevrodiversitet. Norske universiteter har egne tilretteleggingstjenester, og Scandinavian samarbeid gir tilgang til brede kunnskapsbaser.

Universitetet i Oslo – Tilrettelegging og rådgivning

UiO tilbyr tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse, inkludert lese- og skrivevansker, ADHD og autismspekterdiagnose. Tjenesten inkluderer samtale med rådgiver, tilrettelagte eksamensformer og tekniske hjelpemidler.

uio.no/studier/tilrettelegging

NTNU – Tilrettelegging for studenter

NTNU har egne tilretteleggingstjenester med fokus på studenter med lese-/skrivevansker, sansetap og psykiske helseutfordringer. Tilbyr pedagogisk-psykologisk veiledning og tilpasning av eksamensforhold.

ntnu.no/tilrettelegging

Statped – Statlig spesialpedagogisk tjeneste

Statped er statens spesialpedagogiske tjeneste og støtter kommuner og fylkeskommuner i arbeidet med barn, unge og voksne som har særlige behov. Inneholder fagstoff om lese-/skrivevansker, språkvansker og hørselshemming.

www.statped.no

Traumeinformert Pedagogikk i Høyere Utdanning

Traumeinformert pedagogikk (Trauma-Informed Pedagogy, TIP) er en tilnærming som anerkjenner at mange studenter bærer med seg erfaringer med traumer – og at dette påvirker læring, konsentrasjon, atferd og relasjoner. Forskning viser at mellom 40–70 % av studenter i høyere utdanning har opplevd minst én traumatisk hendelse. Traumeinformert undervisning handler ikke om å "behandle" traumer, men om å skape trygge, forutsigbare og respektfulle læringsmiljøer.

Kjerneprinsippene i traumeinformert pedagogikk inkluderer: **trygghet** (forutsigbarhet og tydelige forventninger), **tillit og transparens** (åpenhet om formål og vurdering), **valgmuligheter** (gi studenter kontroll der det er mulig), **samarbeid** (dele makt og inkludere studentperspektiver), **styrkebasert tilnærming** (fokus på ressurser, ikke diagnoser), og **kulturell sensitivitet**.

Trygghet

Forutsigbare rammer og klare forventninger i undervisningen

Tillit

Åpenhet om læringsmål, vurderingskriterier og prosesser

Valgmuligheter

Gi studenter reell innflytelse over egen læringsprosess

Styrke

Ressursorientert tilnærming fremfor diagnosefokus

Ressurser: Traumeinformert Pedagogikk

Følgende ressurser gir solide faglige innføringer i traumeinformert praksis for undervisere og rådgivere i høyere utdanning. De spenner fra tilgjengelige introduksjonsguider til dybdeartikler og universiteters egne ressurssider. Alle er fritt tilgjengelige på nett.

Education Northwest – Trauma-Informed Practices (2016)

En av de første og mest siterte guidene for traumeinformert praksis i høyere utdanning. Dekker bakgrunn, prinsipper og praktiske strategier for lærere og administrativt ansatte.

[educationnorthwest.org – Guide 2016 \(PDF\)](https://www.educationnorthwest.org/Guide-2016)

Education Northwest – Trauma- and Resilience-Informed Practices (2024)

Den oppdaterte 2024-utgaven integrerer resiliensperspektivet og bygger på ny forskning. Anbefales som primærressurs for institusjoner som ønsker å oppdatere sin praksis.

[educationnorthwest.org – Guide 2024 \(PDF\)](https://www.educationnorthwest.org/Guide-2024)

UNC Center for Faculty Excellence – TIP (2024)

University of North Carolina tilbyr en praktisk og pedagogisk ressursside spesielt rettet mot undervisere. Inneholder konkrete tips, selvrefleksjonsøvelser og eksempler fra undervisningspraksis.

cfe.unc.edu/resource/trauma-informed-pedagogy

University of Oregon – Trauma-Informed Pedagogy (TIP)

UOs Teaching Engagement Program har utviklet en detaljert ressursside med moduler for ulike undervisningskontekster, inkludert veiledning for nettbasert og hybrid undervisning.

[teaching.uoregon.edu – TIP-ressurser](https://teaching.uoregon.edu/TIP-ressurser)

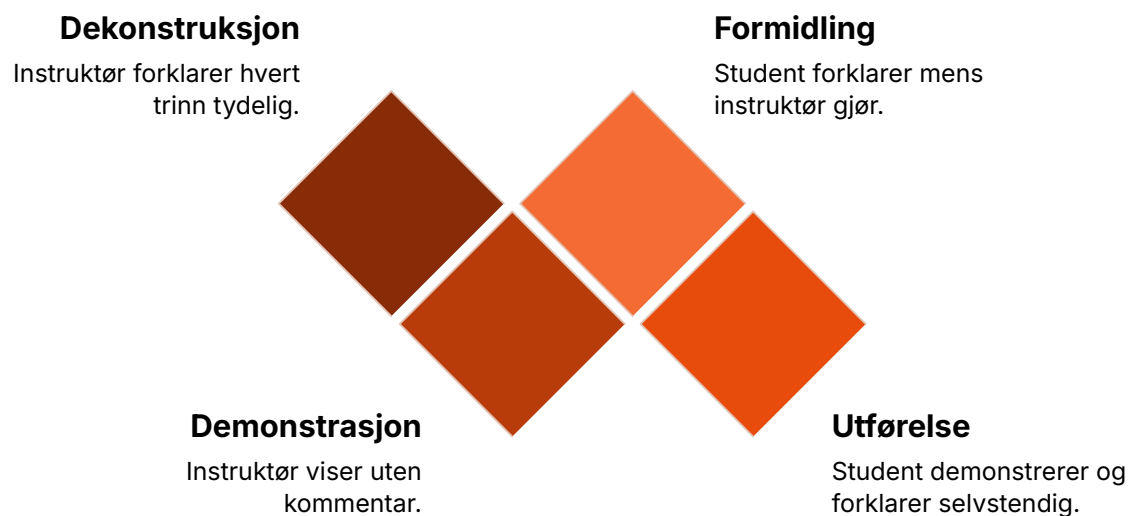
McMaster University – Trauma-Informed Pedagogy: The Fundamentals

McMasters MacPherson Institute tilbyr en kortfattet og tilgjengelig introduksjon til TIP med fokus på det som er praktisk relevant for lærere i alle fag og på alle nivåer.

[mi.mcmaster.ca – TIP: The Fundamentals](https://mi.mcmaster.ca/TIP-The-Fundamentals)

Peyton 4-stegsmetoden: Evidensbasert Prosedureopplæring

Peytons 4-stegsmetode er en strukturert tilnærming til opplæring i kliniske og praktiske ferdigheter, opprinnelig utviklet for medisinsk utdanning. Metoden er særlig effektiv for studenter som strever med tradisjonell demonstrasjon-og-gjør-det-selv-tilnærming, og er dokumentert å redusere kognitiv overbelastning. Den er relevant for alle fagfelt med prosedyrebaseret opplæring.

Forskning viser at 4-stegstilnærmingen er spesielt verdifull for studenter med læringsutfordringer fordi den separerer kognitiv og motorisk belastning, og gir tid til bearbeiding mellom hvert steg.

Forskningskilder: Peyton-metoden & Error Management Training

Det finnes et solid og voksende forskningsgrunnlag for bruk av Peyton-metoden og Error Management Training (EMT) i høyere utdanning og fagopplæring. EMT bygger på prinsippet om at å lære av feil – fremfor å unngå dem – gir mer robust og overførbar kunnskap. Begge metodene er spesielt lovende i tilrettelegging for studenter med kognitive lærevansker.

1 **Giacomino et al. (2020) – Systematisk oversikt**

En systematisk gjennomgang av effekten av Peytons 4-stegsmetode på tvers av ulike kliniske fag. Finner konsistente positive effekter på læringsutbytte sammenlignet med tradisjonelle metoder. Open access via PubMed Central.

pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7549471

2 **Varghese et al. (2024) – Sammenlignende studie**

Nyere komparativ studie (open access) som sammenligner Peyton-metoden med alternative undervisningsmetoder. Bekrefter at Peyton er særlig effektiv for komplekse prosedyrer og for studenter med ulikt læringstempo.

pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10950315

3 **Shan et al. (2022) – Health Science Reports**

Studie publisert i Health Science Reports som undersøker 4-stegsmetoden i helsefaglig utdanning med fokus på studentopplevelse og læringseffektivitet. Tilgjengelig i fulltekst via Wiley Online Library.

onlinelibrary.wiley.com – Shan et al. 2022

4 **Keith & Frese (2008) – EMT Metaanalyse**

Klassisk metaanalyse som dokumenterer effektiviteten av Error Management Training sammenlignet med feilavvikende trening. Viser at EMT gir bedre adaptiv ekspertise og overføring til nye situasjoner.

pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18211135

5 **Aliaga et al. (2024) – EMT & Adaptiv Ekspertise (RCT)**

Randomisert kontrollert studie (2024) som undersøker EMT i kombinasjon med adaptiv ekspertiseutvikling. Særlig relevant for faglig tilrettelegging og differensiert opplæring. Open access via PubMed Central.

pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11385054

USA: Elite-universiteter med Sterke Tilgjengelighetstjenester

De ledende amerikanske universitetene har over tiår bygget opp svært velutviklede tjenester for studenter med funksjonsnedsettelse og lærevansker. Disse institusjonene kombinerer juridiske forpliktelser (ADA/Section 504) med proaktiv tilrettelegging og ressursrike nettportaler som er åpne for alle. Ressursene nedenfor er verdifulle både for inspirasjon til eget arbeid og som direkte referanser.

Stanford – Office of Accessible Education

Ledende ressurscenter med omfangsrik dokumentasjon om tilrettelegging for kognitive og læringsrelaterte vansker.

oe.stanford.edu

UC Berkeley – Disabled Students' Program

Et av de eldste og mest ressursrike studenttilgjengelighetsprogrammene i USA, med vekt på selvbestemmelse og studentrettigheter.

dsp.berkeley.edu

UCLA – Center for Accessible Education

Tilbyr et bredt spekter av akademiske tilpasninger og har særlig fokus på studenter med ADHD og lærevansker.

cae.ucla.edu

Harvard – Disability Access Office

Harvards DAO er kjent for sitt arbeid med å integrere universell utforming i alle aspekter av universitetets virksomhet.

dao.fas.harvard.edu

MIT – Disability and Access Services

Kombinerer teknologisk innovasjon med tilgjengelighetstjenester. Særlig sterkt på assisterende teknologi og digital tilrettelegging.

studentlife.mit.edu – DAS

University of Washington – DO-IT

DO-IT er en internasjonalt anerkjent kunnskapsbase om tilgjengelighet og inkludering i utdanning, med hundrevis av fritt tilgjengelige ressurser.

doit.uw.edu

USA: Flere Ledende Universiteter – Tilgjengelighetstjenester

Det amerikanske universitetssystemet har et bredt tilbud av tilgjengelighetstjenester på tvers av geografi og institusjonstype. De følgende institusjonene er valgt ut for sin dokumenterte kvalitet på ressursider og tilretteleggingstjenester, og er særlig relevante som sammenligningsgrunnlag for norske utdanningsinstitusjoner.

Yale – Student Accessibility Services

sas.yale.edu

Princeton – Office of Disability Services

ods.princeton.edu

Columbia – Disability Services

[health.columbia.edu – Disability Services](https://health.columbia.edu/disability-services)

NYU – Moses Center for Student Accessibility

[nyu.edu – Moses Center](https://nyu.edu/moses-center)

Cornell – Student Disability Services

sds.cornell.edu

University of Pennsylvania – Student Disabilities Services

weingartencenter.universitylife.upenn.edu

Brown – Student Accessibility Services

[brown.edu – Accessibility Services](https://brown.edu/accessibility-services)

Dartmouth – Student Accessibility Services

students.dartmouth.edu

Carnegie Mellon – Disability Resources

cmu.edu/disability-resources

Georgia Tech – Office of Disability Services

disabilityservices.gatech.edu

University of Florida – Disability Resource Center

disability.ufl.edu

UT Austin – Disability and Access

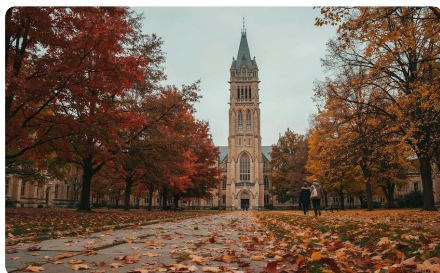
disabilityresources.utexas.edu

University of Michigan – Services for Students with Disabilities

ssd.umich.edu

Canada: Ledende Kanadiske Universiteter

Kanadiske universiteter er internasjonalt anerkjente for sin inkluderende tilnærming til studentvelferd og tilgjengelighet. Det kanadiske systemet kombinerer sterke juridiske rammer med studentsentrerte tjenester og en kultur for åpen dialog om funksjonsnedsettelse i academia. De tre institusjonene nedenfor er blant de fremste i verden på dette feltet.

University of Toronto – Accessibility Services

En av Canadas mest ressursrike tilgjengelighetstjenester, med spesialiserte støtteprogrammer for studenter med læringsrelaterte og psykiske utfordringer. Tilbyr individuelle tilretteleggingsplaner, teknisk utstyr og faglig veiledning.

studentlife.utoronto.ca/as

UBC – Centre for Accessibility

University of British Columbias senter for tilgjengelighet er kjent for sitt sterke fokus på universell utforming av undervisning (UDL) og for å integrere tilgjengelighet i hele institusjonens pedagogiske praksis.

students.ubc.ca – Centre for Accessibility

McGill – Student Accessibility & Achievement

McGills tjeneste kombinerer tilgjengelighet med akademisk suksess som overordnet mål. Har en særlig sterk dokumentasjon for støtte til studenter med dysleksi, ADHD og autismspekteret i krevende akademiske program.

mcgill.ca/access-achieve

Storbritannia & Irland: Verdens Ledende Universiteter

Britiske og irske universiteter er underlagt Equality Act 2010 (UK) og opererer med "reasonable adjustments" som et sentralt prinsipp. Dette innebærer en individuell og dialogbasert tilnærming til tilrettelegging som mange norske institusjoner kan lære av. Tjenestene spenner fra Oxford og Cambridges prestisjetunge systemer til moderne urbane universiteter som UCL og King's College.

Oxford – Disability Advisory Service

Individuell veiledning og tilrettelegging i et av verdens mest krevende akademiske miljøer. Egne ressurser for dysleksi og DCD.

[ox.ac.uk – Disability Advisory Service](https://ox.ac.uk/disability-advisory-service)

Cambridge – ADRC

Accessibility and Disability Resource Centre tilbyr spesialiserte vurderinger, tilrettelagte eksamener og rådgivning om hjelpemidler.

disability.admin.cam.ac.uk

UCL – Disability, Mental Health & Wellbeing

University College London integrerer tilgjengelighet med mental helse og generelt velvære i en helhetlig studentstøttemodell.

[ucl.ac.uk – Disability Support](https://ucl.ac.uk/disability-support)

King's College London – Disability Support

KCL har en dedikert tilgjengelighetstjeneste med spesialisering på studenter med sammensatte behov i et storbyuniversitet.

kcl.ac.uk/disability

Trinity College Dublin – Disability Service

Irlands eldste universitets tilgjengelighetstjeneste er kjent for sin personlige og studentsentrerte tilnærming til tilrettelegging.

tcd.ie/disability

UCD – Access & Lifelong Learning

University College Dublin kombinerer tilgjengelighet med livslang læring og bredere inkluderingstiltak for underrepresenterte grupper.

ucd.ie/all/disability

Storbritannia: LSE, Manchester & Edinburgh

London School of Economics, University of Manchester og University of Edinburgh representerer tre ulike universitetstyper med sterke felles kjennetegn: systematisk tilrettelegging, faglig rådgivningskompetanse og transparente prosesser for studenter med lærevansker og andre funksjonsnedsettelse. Disse institusjonene er gode modeller for norske universiteter og høyskoler.

LSE – Disability and Wellbeing Service

London School of Economics tilbyr et integrert tilbud der tilgjengelighet sees i sammenheng med psykisk helse, akademisk prestasjon og studentvelferd. Spesielt kjent for skreddersydde tilretteleggingsplaner.

[info.lse.ac.uk – Disability & Wellbeing](mailto:info.lse.ac.uk)

University of Manchester – DASS

Disability Advisory and Support Service ved Manchester er en av Storbritannias største og mest anerkjente tilgjengelighetstjenester. Tilbyr spesialiserte screeninger og individuelle handlingsplaner for studenter med dysleksi, dyskalkuli og ADHD.

dass.manchester.ac.uk

University of Edinburgh – Student Disability Service

Edinburghs tilgjengelighetstjeneste er bredt anerkjent for sin inkluderende kultur og innovative tilnærming til tilrettelegging i forskningsintensive program. Godt dokumentert praksis for ADHD og autismspekter.

ed.ac.uk/student-disability-service

Skandinavia & Europa: Nordiske og Kontinentale Universiteter

De skandinaviske universitetene deler mange av de samme verdiene som det norske utdanningssystemet, men har i mange tilfeller kommet lenger i systematisering av tilgjengelighetstjenester. Tyske og sveitsiske institusjoner representerer en annen tradisjon med høy faglig presisjon. Nedenfor er et utvalg av de fremste europeiske institusjonene.

Lund University

Sverige – Disability Support med fokus på individuell tilpasning og studieveiledning

lunduniversity.lu.se

Univ. of Helsinki

Finland – Tjenester for studenter med nedsatt funksjonsevne integrert i studentlivsportalen

helsinki.fi – Student Services

TU Munich

Tyskland – Rådgivning for studenter med funksjonsnedsettelse i teknologifokusert akademia

tum.de – Disability

1

2

3

4

5

Karolinska Institutet

Sverige – Funka-programmet: spesialisert støtte for helsefagstudenter med funksjonsnedsettelse

education.ki.se – Funka

ETH Zürich

Sveits – Tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse/kronisk sykdom i krevende STEM-program

ethz.ch – Disability

University of Copenhagen – SPS

Spesialpedagogisk støtte (SPS) for studenter med dokumenterte lærevansker.

studier.ku.dk – SPS

Aarhus University – SPS

Dansk SPS-system ved et av Europas mest forskningsaktive universiteter.

international.au.dk – SPS

University of Zurich – Disability Office

Sveitsisk universitetstilbud med grundig juridisk og pedagogisk rammeverk for studenter med funksjonsnedsettelse.

uzh.ch – Disability Office

University of Geneva – Disability Support

Flerspråklig (FR/EN) tjeneste for studenter ved et av Europas mest internasjonale universiteter.

unige.ch – Disability Support

Australia, New Zealand, Asia & Afrika: Global Rekkevidde

Tilgjengelig utdanning er et globalt anliggende, og universitetene i Oseania, Asia og Afrika har utviklet egne tilnærminger tilpasset lokale kontekster og juridiske rammer. Australske universiteter er spesielt kjent for sine "Equitable Learning Services" og sin lovbaserte tilnærming til tilrettelegging. Singapores NUS og Afrikas University of Cape Town representerer viktige internasjonale perspektiver.

Australia – Fire ledende institusjoner

University of Sydney –

Disability Services:

[sydney.edu.au – Disability Support](https://sydney.edu.au/disability-support)

UNSW – Equitable

Learning Services

(ELS):

student.unsw.edu.au/els

University of

Melbourne – Student

Equity & Disability

Support:

[unimelb.edu.au – Equity & Disability](https://unimelb.edu.au/equity-disability)

Monash University –

Disability Support

Services:

monash.edu/disability

New Zealand & Asia – Internasjonal bredde

University of Auckland

– Student Disability

Services:

[auckland.ac.nz – Disability Services](https://auckland.ac.nz/disability-services)

National University of

Singapore – Student

Accessibility Unit:

[nus.edu.sg – Accessibility Unit](https://nus.edu.sg/accessibility-unit)

University of Hong

Kong – CEDARS

Accessibility &

Inclusion:

[cedars.hku.hk – Accessibility](https://cedars.hku.hk/accessibility)

Afrika – Sørlige Afrika

University of Cape

Town – Disability

Service: [dsa.uct.ac.za – Disability Service](https://dsa.uct.ac.za/disability-service)

University of Pretoria –

Disability Unit:

up.ac.za/disability-unit

UCT og UP er frontinstitusjoner for inkluderende utdanning på det afrikanske kontinentet, med ressurser tilgjengelige på engelsk og tilpasset kontekster med varierende teknologitilgang.

Sammendrag: Anbefalte Handlingstiltak

Basert på ressursene i dette dokumentet kan utdanningsinstitusjonar og rådgivere iverksette en rekke konkrete tiltak. Nedenfor presenteres prioriterte anbefalinger fordelt på ulike aktørnivåer – fra nasjonal politikk til individuell undervisningspraksis. Anbefalingene er evidensbaserte og hentet fra de beste internasjonale eksemplene dokumentert i dette oversiktsverket.

1

Kjenn ressursene

Sett deg inn i NAV, Dysleksi Norge og SMS som primærressurser for norske studenter

2

Implementer TIP

Bruk Education Northwest og UNC sine guider til å innføre traumeinformert pedagogikk i din institusjon

3

Anvend Peyton & EMT

Integrer 4-stegsmetoden og feilhåndteringstrening i prosedureopplæring

4

Lær av de beste

Hent inspirasjon fra DO-IT (UW), Stanford OAE og Manchester DASS for å styrke egne tjenester

Dette dokumentet oppdateres løpende. Alle lenker er verifisert og fritt tilgjengelige på internett. Ved spørsmål om spesifikke ressurser, kontakt din institusjons rådgivningstjeneste eller NAV Hjelpemiddelsentral.